

BUXGALTERIYA HISOBINING DASTURIY TA'MINLANISHI

Rajaboyev Shahboz Shodi o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

"Axborot texnologiyalari" kafedrasida assistenti.

shahbozrajabboyev@gmail.com

Mexridinov Tursunali

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

kechki ta'lim fakulteti talabasi

ANNOTATSIYA

Zamonaviy buxgalteriya hisobida dasturiy ta'minotning ahamiyati tobora ortib bormoqda. U hisob jarayonlarini avtomatlashtirish, ma'lumotlar aniqligini oshirish va samaradorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqola buxgalteriya hisobining dasturiy ta'minlanishining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qiladi. Shuningdek, u O'zbekistonda buxgalteriya dasturlaridan foydalanish tendensiyalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlarini ko'rib chiqadi. Maqola soha mutaxassislari va tadqiqotchilar uchun qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobi, dasturiy ta'minot, avtomatlashtirish, moliyaviy hisobot, raqamlashtirish, ERP tizimlari, hisob tizimlari.

1. KIRISH

Buxgalteriya hisobi tizimi global iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasi sharoitida jiddiy o'zgarishlarga yuz tutmoqda. An'anaviy hisob-kitob usullari zamonaviy biznes muhitining murakkabligi, tezkorligi va ma'lumotlar hajmining ortib borishi talablariga mos kelmay qolmoqda, bu esa avtomatlashtirilgan yechimlarga bo'lgan talabni keskin oshirmoqda. Raqamlashtirish jarayonlari buxgalteriya hisobining samaradorligi, shaffofligi va ishonchligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda, ayniqsa moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlashda.

Bugungi kunda buxgalteriya dasturiy ta'minoti shunchaki hisob-kitob vositasi emas, balki strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun muhim axborot bazasini shakllantiruvchi kompleks tizim hisoblanadi. Uning yordamida moliyaviy hisobotlarni tayyorlash, soliq majburiyatlarini boshqarish, xarajatlarni nazorat qilish va resurslarni samarali taqsimlash kabi vazifalar sezilarli darajada soddalashadi va tezlashadi. Ushbu maqola buxgalteriya hisobining dasturiy ta'minlanishi masalasini har tomonlama — nazariy va amaliy jihatdan — chuqur o'rganishni maqsad qilgan.

O'zbekiston iqtisodiyotining jadal rivojlanishi va raqamli iqtisodiyotga o'tish strategiyasi doirasida buxgalteriya hisobining dasturiy ta'minlanishi masalasi alohida

dolzarblik kasb etadi. Mahalliy korxonalar uchun xalqaro standartlarga mos keladigan, samarali va xavfsiz buxgalteriya dasturlarini tanlash va ulardan foydalanish muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu ularning raqobatbardoshligini oshiradi. Tadqiqotda O'zbekistondagi buxgalteriya dasturiy ta'minoti bozori, uning innovatsion tendensiyalari va kelajak istiqbollari ham ko'rib chiqiladi.

2. MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Buxgalteriya hisobining dasturiy ta'minlanishi sohasidagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu yo'nalish global iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasi sharoitida jadal rivojlanib bormoqda. Tadqiqotchilar an'anaviy buxgalteriya usullari zamonaviy biznes muhitining talablariga javob bera olmasligini bir ovozdan ta'kidlaydilar. Bu o'zgarishlar bulutli hisoblashlar, sun'iy intellekt (SI), mashinani o'rganish (MO) va blokcheyn kabi texnologik yutuqlar bilan bog'liq bo'lib, ular moliyaviy ma'lumotlarni qayd etish, qayta ishlash, tahlil qilish va hisobot berish usullarini tubdan o'zgartirmoqda.

Nazariy nuqtai nazardan, buxgalteriya tizimlariga dasturiy ta'minotni integratsiya qilish turli xil yondashuvlar orqali tahlil qilinadi. Axborot tizimlari muvaffaqiyati modeli (DeLone & McLean, 2003) bunday tizimlarning foydalanuvchi qoniqishi va tashkiliy faoliyatga ta'sirini baholash uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Al-Mamun va boshqalar (2021) tomonidan olib borilgan ishlar esa buxgalteriya dasturiy ta'minotini joriy etishning umumiy muvaffaqiyatini belgilashda tizim sifati, axborot sifati va xizmat sifati muhimligini ta'kidlaydi. Institutsional nazariya buxgalteriya dasturiy ta'minotini qabul qilish ko'pincha tashqi bosimlar — tartibga solish talablari va sanoatning eng yaxshi amaliyotlari — ta'sirida bo'lishini ko'rsatadi.

Buxgalteriya dasturiy ta'minotining turlari adabiyotlarda joylashtirish modeli, funktsionalligi va maqsadli foydalanuvchi segmenti kabi turli mezonlar asosida keng tasniflanadi. Bulutli buxgalteriya dasturiy ta'minoti (SaaS) juda mashhur bo'lib, Chen va Vang (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar uning masshtablanuvchanligi, foydalanish imkoniyati va infratuzilma xarajatlarining kamayishi kabi afzalliklarini ta'kidlaydi. Korxonalar resurslarini rejalashtirish (ERP) tizimlari yirik korxonalar uchun yaxlit operatsion nazoratni ta'minlashda muhim kategoriya hisoblanadi. So'nggi tendensiyalar SI-ga asoslangan buxgalteriya dasturiy ta'minotining paydo bo'lishini ko'rsatadi — bunday tizimlar muntazam vazifalarni avtomatlashtiradi, bashoratli tahlillarni amalga oshiradi va anomaliyalarni aniqlaydi.

Buxgalteriya dasturiy ta'minotidan foydalanishning afzalliklari ko'plab tadqiqotlarda yaxshi hujjatlashtirilgan. Eng muhimi — samaradorlik va aniqlikning oshishi bo'lib, avtomatlashtirish qo'lda qilinadigan xatolarni kamaytiradi, ma'lumotlarni qayta ishlashni tezlashtiradi va muntazam vazifalarni soddalashtiradi. Bu esa sezilarli vaqt va xarajatlarni tejashga olib keladi. Kuchaytirilgan ichki nazorat va firibgarlikni aniqlash mexanizmlari ham tez-tez tilga olinadi, chunki

avtomatlashtirilgan tizimlar vazifalarni ajratishni amalga oshirishi va shubhali faoliyatni samaraliroq aniqlashi mumkin

3. TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada buxgalteriya hisobining dasturiy ta'minlanishi masalasini har tomonlama o'rganish maqsad qilingan bo'lib, bu jarayon nazariy asoslar, amaliy qo'llash jihatlari, afzalliklar, muammolar va O'zbekiston kontekstidagi innovatsion tendensiyalarni qamrab oladi. Tadqiqot yondashuvi aralash usullarga asoslangan bo'lib, u sifat va miqdoriy tadqiqot elementlarini o'zida mujassam etadi.

Aralash usullar yondashuvi buxgalteriya hisobining dasturiy ta'minlanishi kabi murakkab va ko'p qirrali mavzuni o'rganishda ayniqsa samaralidir. Sifat komponenti buxgalteriya dasturiy ta'minotini joriy etishning "nima uchun" va "qanday" jihatlari — tashkiliy madaniyat, foydalanuvchilarning qarshiligi, boshqaruvning qo'llab-quvvatlashi va texnologik integratsiya kabi omillarning ta'sirini tushunishga yordam beradi. Miqdoriy komponent esa O'zbekiston bozoridagi umumiy tendensiyalar, qabul qilish darajalari va dasturiy ta'minotdan foydalanishning statistik jihatdan muhim afzalliklari yoki muammolarini aniqlashga imkon beradi.

Ma'lumotlarni yig'ish usullari primer va ikkilamchi ma'lumot manbalarini o'z ichiga oladi. Sifat ma'lumotlarini yig'ish uchun yarim-strukturaviy intervyular o'tkaziladi. Intervyular buxgalteriya hisobi, moliya va axborot texnologiyalari sohasidagi mutaxassislar, shuningdek, dasturiy ta'minot yetkazib beruvchilar va korxonalar rahbarlari bilan o'tkaziladi. Miqdoriy ma'lumotlarni yig'ish uchun onlayn so'rovnoma ishlab chiqiladi va O'zbekiston bo'ylab korxonalarga tarqatiladi/mhkpj. So'rovnoma savollari Likert shkalasi, ko'p tanlovli savollar va ochiq savollarning kombinatsiyasidan foydalanadi.

Tanlov va namuna olish strategiyasi sifat va miqdoriy tadqiqot qismlari uchun farqlanadi. Sifat tadqiqoti uchun maqsadli tanlov usuli qo'llaniladi. Taxminan 15–20 ta chuqur intervyu o'tkazish rejalashtirilgan bo'lib, ular kichik va o'rta biznes subyektlaridan yirik korxonalargacha bo'lgan turli o'lchamdagi tashkilotlarni qamrab oladi. Miqdoriy tadqiqot uchun kamida 300–500 ta to'liq javob olish ko'zda tutilgan. Sifat ma'lumotlari tematik tahlil, miqdoriy ma'lumotlar esa deskriptiv statistika va ko'p o'zgaruvchili regressiya tahlili orqali qayta ishlanadi.

4. O'ZBEKISTON KONTEKSTIDA BUXGALTERIYA DASTURIY TA'MINOTI

O'zbekistonning buxgalteriya dasturiy ta'minoti bozori mamlakatning kengroq raqamli transformatsiya kun tartibini aks ettiruvchi yangi tadqiqot yo'nalishi hisoblanadi. Karimova va Saidov (2022) kabi mahalliy tadqiqotchilarning ishlari O'zbekiston korxonalarida buxgalteriya dasturiy ta'minotini qabul qilishning ortib borayotganini ta'kidlaydi, bu hukumatning iqtisodiyotni raqamlashtirish va milliy

buxgalteriya standartlarini xalqaro amaliyotlar bilan uyg'unlashtirish bo'yicha tashabbuslari bilan bog'liq.

Bozor mahalliy talablarga moslashtirilgan xalqaro yechimlar (masalan, 1C:Buxgalteriya) va moslashtirilgan yechimlarni taklif qiluvchi mahalliy dasturiy ta'minot ishlab chiquvchilarining o'sib borayotgan soni bilan tavsiflanadi. Bulutli yechimlar, ayniqsa kichik va o'rta biznes orasida, arzonligi va foydalanish imkoniyati tufayli tobora ommalashib bormoqda. Biroq, murakkab buxgalteriya tizimlarini joriy etish va boshqarishga qodir malakali IT xodimlarining yetishmasligi hamda ilg'or dasturiy ta'minotning strategik afzalliklari haqida korxonalar o'rtasida xabardorlikni oshirish zarurati kabi muammolar saqlanib qolmoqda.

O'zbekistondagi innovatsion tendensiyalar global rivojlanishlarni aks ettiradi: avtomatlashtirilgan solishtirish uchun sun'iy intellekt, moliyaviy prognozlash uchun bashoratli tahlillar va operatsiyalar shaffofligini oshirish hamda audit uchun blokcheynni integratsiya qilishga qiziqish ortib bormoqda, garchi amaliy joriy etish hali boshlang'ich bosqichda bo'lsa-da Tartibga solish muhiti, ayniqsa soliq qonunchiligi, mamlakatdagi buxgalteriya dasturiy ta'minotiga bo'lgan talabni va uning xususiyatlarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Kelajakdagi tadqiqotlar uchun bir qancha muhim yo'nalishlar aniqlanmoqda. Turli sanoat tarmoqlarida muayyan dasturiy ta'minot funksiyalarining tashkiliy faoliyatga va moliyaviy hisobot sifatiga real ta'siri bo'yicha empirik tadqiqotlarga ehtiyoj bor. SI va blokcheyn integratsiyasining buxgalteriya kasbiga uzoq muddatli ta'siri — ko'nikma talablari va axloqiy masalalar bo'yicha tadqiqotlar ham juda muhimdir. Bundan tashqari, hukumat siyosati va ta'lim muassasalarining ilg'or buxgalteriya dasturiy ta'minotini qabul qilish va samarali foydalanishni rag'batlantirishdagi roli kelajakdagi tadqiqotlar uchun muhim yo'nalish hisoblanadi.

5. XULOSA

Ushbu tadqiqot buxgalteriya hisobining dasturiy ta'minlanishi raqamli iqtisodiyot sharoitida tashkilotlar samaradorligi, aniqligi va strategik qarorlar qabul qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini tasdiqladi. Dasturiy ta'minotning avtomatlashtirish, moliyaviy hisobot sifatini oshirish va ichki nazoratni kuchaytirish kabi afzalliklari bilan bir qatorda, yuqori joriy etish xarajatlari, ma'lumotlar xavfsizligi va foydalanuvchilarning qarshiligi kabi muammolar ham mavjud.

O'zbekistonda dasturiy ta'minotni qabul qilish tendensiyasi o'sib bormoqda, biroq sun'iy intellekt va blokcheyn kabi innovatsion texnologiyalarni to'liq integratsiya qilish hamda malakali mutaxassislarni tayyorlash muhim vazifa bo'lib qolmoqda. Kelajakda buxgalteriya dasturiy ta'minoti yanada aqlli va integratsiyalashgan tizimlarga aylanib, buxgalterlarning rolini strategik tahlilchiga o'zgartirishi kutiladi.

Ushbu o'zgarishlarni samarali boshqarish uchun quyidagilar tavsiya etiladi: ta'lim tizimini takomillashtirish va buxgalteriya mutaxassislari orasida raqamli

savodxonlikni oshirish; kiberxavfsizlik choralari kuchaytirish va bulutli yechimlar uchun mahalliy ma'lumotlarni himoya qilish standartlarini ishlab chiqish; davlat siyosati orqali kichik va o'rta biznesni zamonaviy buxgalteriya dasturiy ta'minotiga o'tishda qo'llab-quvvatlash; xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (XFHS) talablariga to'liq mos keladigan mahalliy dasturiy ta'minot yechimlarini rivojlantirish. Ushbu tavsiyalar mamlakatning raqamli transformatsiya strategiyasini qo'llab-quvvatlashda muhim hissa qo'shishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shodi o'g'li, Rajaboyev Shahboz. "BUXGALTERIYADA AXBOROT TECHNOLOGIYALARINI QO'LLANILISHI." *Лучшие интеллектуальные исследования* 60.1 (2026): 84-91.
2. Shodi o'g'li, Rajaboyev Shahboz. "ONLINE ASSESSMENT SOFTWARE IN DISTANCE LEARNING: MY TEST AND ISPRING PROGRAMS AND THEIR APPLICATION." *Лучшие интеллектуальные исследования* 59.2 (2025): 299-304.
3. Shodi o'g'li, Rajaboyev Shahboz, and SHomurodova Yasminabonu Ilkhomovna. "AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARI SOHASIDAGI KORXONALAR RIVOJLANISHINI BOSHQARISH TIZIMI." *Лучшие интеллектуальные исследования* 58.6 (2025): 7-13.
4. Sh, Rajaboyev Sh, and J. I. Xabibulloyev. "KOMPYUT ER GRAFIKASI VA GRAFIK AMALLAR BILAN ISHLASHNING ZAMONAVIY AXBOROT TECHNOLOGIYALARIDAGI O'RNINI." *Экономика и социум* 12-2 (139) (2025): 578-581.
5. Sh, Rajaboyev Sh. "KORXONALARDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TECHNOLOGIYALARI XIZMATLARI BUXGALTERIYA HISOBINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI." *Экономика и социум* 12-2 (139) (2025): 558-564.
6. Sh, Rajaboyev Sh, and H. E. Xolmamatova. "AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA SOHASIDA INNOVATSION XIZMATLARNI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARASI." *Экономика и социум* 12-2 (139) (2025): 571-577.
7. Sh, Rajaboyev Sh, and H. E. Xolmamatova. "RAQAMLI IQTISODIYOTDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARINING O'RNINI VA AHAMIYATI." *Экономика и социум* 4-1 (131) (2025): 449-453.
8. Boronov, B. "Improvement of investment accounting in Uzbekistan." *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems* 12.6 (2020): 1069-1079.
9. Боронов Б.Ф., and Мустафоев А.Ф.. "НОДАВЛАТ ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ МАСАЛАЛАРИ" *Экономика и социум*, no. 5-2 (120), 2024, pp. 926-929.

- 10.Боронов Б.Ф., and Саломов Ш.Ф.. "МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТДА НОДАВЛАТ ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ ЎРНИ ВА УНИ РИВОЖЛАТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ" Экономика и социум, no. 5-2 (120), 2024, pp. 921-925.
- 11.Farxodovich, Boronov Bobur, and Rajaboyev Shahboz Shodi o'g'li. "MECHANISMS FOR USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY SERVICES IN THE ELECTRONIC GOVERNMENT SYSTEM OF UZBEKISTAN AND THEIR EFFECTIVENESS." *Лучшие интеллектуальные исследования* 59.2 (2025): 285-292.
- 12.Farxodovich, Boronov Bobur. "STAGES OF DEVELOPMENT OF THE INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY SERVICES SYSTEM." *Лучшие интеллектуальные исследования* 59.2 (2025): 293-298.
- 13.Farxodovich, Boronov Bobur, Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna, and Yodgorov Xushvaqt Mansurovich. "FARMASEVTIKA KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI." *FRONTIERS OF KNOWLEDGE AND INTERDISCIPLINARY DISCOVERY* 1.1 (2025): 282-289.
- 14.Боронов, Бобур, and Заррух Мухаммадиев. "ПУТИ РАСШИРЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЪЕМА УЧЕТА КАПИТАЛЬНЫХ ВЛОЖЕНИЙ В ХОЗЯЙСТВУЮЩИЕ СУБЪЕКТЫ." *Передовая экономика и педагогические технологии* 2.2 (2025): 444-450.
- 15.Boronov, Bobur, and Zarrux Muxammadiev. "Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to 'g 'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish." *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT* 3.4 (2025).
- 16.Mohammad, A. A. Sh., Salinas, L., Muzrapova, Sh., Baxriddinov, N., Ahrorov, Z., & Boronov, B. (2025). The impact of online accounting through the expansion of financial technologies on improving the performance of financial institutions and banks. *Economic Annals-XXI*, 215(5-6), 16-21. doi: <https://doi.org/10.21003/ea.V215-03>